

درس تمهیدی فی الفقه الاستدلالی

کتاب الطهارة

سطح ۲

درس پنجم

استاد: حجت الاسلام والمسلمین امینی

آموزشیار: آقای مهاجری

مقدمه

روش مؤلف کتاب بر ذکر احکام یک موضوع و سپس بیان مستند هر کدام از آن احکام استوار است . در دو درس گذشته اقسام آبها را بیان نمودیم و احکام آب مضاف و مستندات آن را مورد بررسی قرار دادیم . در درس حاضر به بیان شش مساله در مورد آب مطلق خواهیم پرداخت و مستندات پنج مساله از این مسائل بیان خواهد شد. در پایان دو قول در مورد مقدار حجمی آب کر، ذکر می گردد.

مث عربي

المطلق و احكامه

المطلق قد يكون كثيرا و قد يكون قليلاً و الكثير لا يتنجس بملاقاة النجاسة الا اذا تغير احد اوصافه الثلاثة . و المراد بالكثير الكر و بحكمه القليل الذي له مادة.

و القليل يتنجس بمجرد ملاقاته النجاسة الا اذا كان متدافعاً و في مقدار الكر اقوال.
و المستند في ذلك:

١- اما عدم نجاسة الماء اذا بلغ كراً فلصحيح معاوية بن عمار عن أبي عبد الله عليه السلام : «اذا كان الماء قدر كر لم ينجسه شيء» و غيره.

٢- و اما تنجسه عند تغير احد الاوصاف الثلاثة فلصحيحة حريز عن أبي عبد الله عليه السلام : «كلما غلب الماء على ربح الجيفة فتوضاً من الماء و اشرب فاذا تغير الماء و تغير الطعم فلا توضأ منه و لا تشرب » و هي واردة في طبيعي الماء فتشمل باطلاقها الكر.

٣- و اما الحاق ذى المادة بالكر فلصحيحة محمد بن اسماعيل بن بزيع : «كتبت الى رجل اسأله أن يسأل ابا الحسن الرضا عليه السلام فقال: ماء البئر واسع لا يفسده شيء الا ان يتغير ريحه او طعمه فينزع منه حتى يذهب الريح و يطيب طعمه لأن له مادة » فانها تدل على كلا الحكمين: عدم الانفعال بمجرد الملاقاة و الانفعال بالتغير و بعموم التعليل يتعدى الى كل ذى مادة.

٤- و اما تنجس القليل بمجرد الملاقاة، فهو المعروف لمفهوم صحيح معاوية المتقدم . هذا و لكن المنسوب الى ابن ابي عقيل و الفيض الكاشاني عدم التنجس.

٥- و اما انه مع التدافع لا يتنجس جميعه فلما تقدم في المضاف.

٦- و اما تحديد الكر بالمساحة ففيه اقوال و المعروف منها قولان:

احدهما: ما كان كل من ابعاده الثلاثة يساوي ثلاثة اشبار. و نتيجته ذلك ان الكر = ٢٧ شبراً.

ثانيهما: ما كان كل من ابعاده الثلاثة يساوي ثلاثة اشبار و نصفاً و نتيجته ان الكر = $42 \frac{7}{8}$ شبراً.

شش مساله در مورد آب مطلق

مساله اول:

اگر آب مطلق، کثیر و به مقدار کر باشد، به مجرد ملاقات با نجس، نجس نفی گردد.

مساله دوم:

اگر آب کر به واسطه ملاقات با نجاست تغییر نماید؛ یعنی رنگ یا بو یا مزه نجاست را به خود بگیرد، متنجس می شود.

مساله سوم:

آبهای مطلق جاری مثل آب چشمه و چاه، حکم آب کر را دارند.

مساله چهارم:

اگر آب مطلق قلیل باشد، به مجرد ملاقات با نجاست متنجس می شود.

مساله پنجم:

اگر آب قلیل با حالت فشار از بالا به نجاست برخورد نماید، آن مقداری که به نجاست برخورد می کند قطعاً متنجس می شود اما آن مقداری که در ظرف باقی مانده است، متنجس نفی شود. (مثل آب مضاف)

مساله ششم:

در مورد مقدار حجمی آب کر احوال متعددی وجود دارد که به دو قول اشاره می کنیم:

الف: مقدار حجمی آب کر $\frac{3}{5}$ و جب طول در $\frac{3}{5}$ و جب عرض در $\frac{3}{5}$ و جب ارتفاع می باشد که مساوی $\frac{27}{125}$ و جب می شود؛ یعنی هر حجمی که به این مقدار باشد، کر است و لو اینکه طول و عرض و عمق آن متفاوت باشد.

ب. مقدار حجمی آب کر $\frac{3}{3}$ و جب طول در $\frac{3}{3}$ و جب عرض در $\frac{3}{3}$ و جب ارتفاع می باشد که مساوی $\frac{27}{27}$ و جب می شود؛ یعنی هر حجمی که با این مقدار باشد، کر است و لو اینکه طول و عرض و عمق آن متفاوت باشد.

اقوال دیگری هم در مساله وجود دارد که مثلاً مقدار حجمی آب کر را معادل ۱۰۰ و جب $(4 \times 5 \times 5)$ یا 36 و جب $(4 \times 3 \times 3)$ می داند.

FG ۱

تطبیق

المطلق و احکامه

آب مطلق و احکام آن

المطلق قد یكون کثیرا و قد یكون قلیلاً و اکثر لا یتنجس بملاقاة النجاسة الا اذا تغیر احد اوصافه الثلاثة . و المراد بالکثیر الکر و بحکمه القلیل الذی له مادة.

آب مطلق گاهی کثیر (کر) است و گاهی قلیل است و کثیر (کر) با برخورد با نجاست متنجس نمی شود مگر آنکه یکی از اوصاف سه گانه آن (رنگ، بو و مزه) تغییر نماید. و منظور از کثیر کر می باشد. آب قلیلی که ریشه دار است (اگر مقداری از آن برداشته شود، جوشش می کند و آن مقدار را جبران می نماید مثل آب چاه و چشمه) به حکم آب کر است.

و القليل يتنجس بمجرد ملاقة النجاسة الا اذا كان متدافعاً و في مقدار الكر احوال.

و آب قليل به مجرد برخورد با نجاست متنجس می شود مگر آنکه با فشار به نجاست برخورد نماید و در مقدار آب کر احوالی وجود دارد.

SCO۱: ۹: ۳۲

مستندات مسأله اول و دوم

مستند مسأله اول

دلیل عدم نجاست آب کر به صرف برخورد با نجاست صحیحه معاویه بن عمار از امام صادق علیه السلام است. معاویه از راویان ثقه است که ۹۶۴ روایت از امام صادق علیه السلام نقل نموده است. در این روایت امام صادق علیه السلام می فرمایند: «وقتی آب به اندازه کر برسد، چیزی آن را نجس نمی کند». البته در صورت تغییر یکی از اوصاف سه گانه آب کر، دلیل خاص داریم که متنجس می شود و این دلیل خاص صحیحه معاویه را تخصیص می زند.

مستند مسأله دوم

دلیل متنجس شدن آب کر در صورت تغییر یکی از اوصاف سه گانه آن، صحیحه حریز بن عبد الله است که امام صادق علیه السلام در آن می فرماید: «هر گاه آب بر بوی میته غالب بود، (آب بو یا رنگ یا مزه نجاست را به خود نگرفت) با آن وضوء بگیر و آن را بنوش؛ اما اگر آب تغییر کرد و مزه اش عوض شد، از آن ننوش و وضوء بگیر» و مشخص است که علت نهی امام علیه السلام از نوشیدن و وضوء گرفتن با آب کر در صورت تغییر، چیزی غیر از متنجس شدن آن نمی باشد و از طرفی لفظ «الماء» که در روایت وارد شده است اطلاق دارد و شامل آب کر هم می شود پس آب کر در صورت تغییر، متنجس می شود.

اشکال

اگر آب مطلق باشد و شامل آب قلیل هم باشد، طبق فقره اول روایت آب قلیل هم بدون تغییر متنجس نمی شود.

جواب

در مورد آب قلیل دلیل خاص بر تنجس به مجرد برخورد وجود دارد که این روایت را تخصیص می زند.

FG ۲

تطبیق

و المستند فی ذلک:

و مستند مسائلی که گفته شد عبارت است از:

۱- اما عدم نجاسة الماء اذا بلغ كراً فلصح یح معاویه بن عمار عن أبي عبد الله عليه السلام : «اذا كان الماء قدر کر لم ینجسه شیء» ۱ و غیره.

۱. وسائل الشیعه، باب ۹ من ابواب الماء المطلق، حدیث ۲.

۱- اما عدم نجاست آبی که به مقدار کر باشد، به خاطر صحیحۀ معاویه بن عمار از امام صادق علیه السلام: «زمانی که آب به اندازه کر باشد، چیزی آن را نجس نمی کند» و غیر آن می باشد.

۲- و اما تنجسه عند تغییر احد الاوصاف الثلاثة فلصحیحة حریر عن ابي عبد الله علیه السلام : «كلما غلب الماء علی ریح الجیفة فتوضاً من الماء و اشرب فاذا تغیر الماء و تغیر الطعم فلا توضاً منه و لا تشرب» ۱ و هی وارده فی طبیعی الماء فتشمل باطلاقتها الكر.

۲- و اما متنجس شدن آب کر هنگام تغییر یکی از اوصاف سه گانه آن، به دلیل صحیحۀ حریر از امام صادق علیه السلام می باشد «هر وقت آب بر بوی مردار غالب بود، با آب وضوء بگیر و بنوش و هنگامیکه آب تغییر کرد و مزه آن عوض شد، با آن وضوء نگیر و بنوش» و این روایت در مورد طبیعی آب وارد شده است پس با اطلاقش شامل آب کر هم می شود.

SCO۲: ۱۴: ۲۴

مستند مسأله سوم

در مورد آبهای قلیل ریشه دار، مشهور فقهاء قائل به عدم نجاست به مجرد برخورد با نجاست هستند مگر آنکه یکی از اوصاف سه گانه آن تغییر نماید. در مقابل، قولی وجود دارد که حکم آن را مثل آب قلیل بدون ریش می داند. مستند قول مشهور، صحیحۀ محمد بن اسماعیل بن بزیر از امام رضا علیه السلام است که به این حکم در مورد آب چاه اشاره دارد و آن را معلل به این می نماید که آب چاه دارای ماده و جوشش است. با استفاده از قانون تعمیم علت، این حکم را به سایر آبهای ریشه دار مثل آب چشمه هم سرایت می دهیم.

تطبیق

۳- و اما الحاق ذی المادة بالكر فلصحیحة محمد بن اسماعیل بن بزیر: «كتبت الی رجل اسأله أن یسال ابا الحسن الرضا علیه السلام فقال: ماء البئر واسع لا یفسده شیء الا ان یتغیر ریحه او طعمه فینزح منه حتی یذهب الریح و یطیب طعمه لأن له مادة»^۲ فانها تدل علی كلا الحكمین: عدم الانفعال بمجرد الملاقاة و الانفعال بالتغیر و بعموم التعلیل یتعدی الی كل ذی مادة.

۳- و اما ملحق شده آب قلیل ریشه دار به آب کر به دلیل صحیحۀ محمد بن اسماعیل بن بزیر: «به فردی نامه نوشتم و از او خواستم که از ابی الحسن رضا علیه السلام سوال نماید پس حضرت فرمود: آب چاه زیاد است و چیزی آن را نجس نمی نماید مگر آنکه بو یا مزه آن را عوض کند پس (در صورت تغییر) مقداری از آن کشیده می شود تا اینکه بوی نجاست برود و مزه آب خوب شود زیرا آب چاه ریشه دار است».

SCO۳: ۲۰: ۲۸

۱. نفس المصدر، باب ۳ من ابواب الماء المطلق، حدیث ۱.

۲. نفس المصدر، باب ۱۴ من ابواب الماء المطلق، حدیث ۷.

مستند مسأله چهارم و پنجم و دو قول در مقدار کر

مستند مسأله چهارم

مسأله چهارم بین علماء معروف است و دلیل آن مفهوم شرط صحیحہ معاویہ بن عمار است که گذشت و مفهوم شرط آن این چنین است: «اذا لم يبلغ الماء قدر کر ینجسه شیء» یعنی اگر آب به مقدار کر نباشد، با نجاست نجس می شود. در مقابل مشهور، قول ابن ابی عقیل و فیض کاشانی قرار دارد که عدم تنجس آب قلیل در صورت عدم تغیر اوصاف سه گانه آن می باشد.

مستند مسأله پنجم

مستند این مسأله، همان دلیلی است که در مورد آب مضاف بیان داشتیم؛ یعنی در صورتی که آب قلیل با فشار از بالا به نجاست برخورد نماید، به دو دلیل آب باقیمانده در ظرف نجس نیست: الف. آبی که به نجاست برخورد کرده است و آب باقیمانده در ظرف عرفاً دو آب حساب می شوند و نجس شدن یکی به باعث نجس شدن دیگری نیست. ب. عرف تائر آب باقیمانده در ظرف از نجاست را نفی پذیرد پس نجس نیست.

دو قول در مورد مقدار آب کر

در مورد مقدار آب کر اقوالی وجود دارد که مؤلف به دو قول آن اشاره می کند که عبارتند از:

الف: حجم آب کر $42\frac{1}{2}$ و جب می باشد یعنی به مقدار $(\frac{3}{5} \times \frac{3}{5} \times \frac{3}{5})$

ب: حجم آب کر ۲۷ و جب می باشد یعنی به مقدار $(3 \times 3 \times 3)$

و در مسأله اقوال دیگر نیز وجود دارد که به آنها اشاره شد.

FG ۳

تطبیق

۴- و اما تنجس القلیل بمجرد الملاقاة، فهو المعروف لمفهوم صحیح معاویة المتقدم . هذا و لكن المنسوب الی ابن ابی عقیل و الفیض الكاشانی عدم التنجس.^۱

۴- و اما نجس شدن آب قلیل به مجرد برخورد با نجاست، در بین علماء مشهور است و دلیل آن مفهوم صحیحہ گذشتہ معاویہ می باشد. این مطلب را داشته باش ولی بدان که منسوب به ابن ابی عقیل و فیض کاشانی، عدم تنجس آب قلیل (به مجرد برخورد با نجاست) است.

۵- و اما انه مع التدافع لا یتنجس جمیعه فلما تقدم فی المضاف.

و اما اینکه در صورت برخورد با فشار همه آب قلیل نجس نفی شود به همان دلیلی است که در مورد آب مضاف گذشت.

۶- و اما تحديد الكر بالمساحة ففیه اقوال و المعروف منها قولان:

۱. الحدائق الناضرة، ۲۸۱/۱، ۳۰۱.

احدهما: ما كان كل من ابعادهما الثلاثة يساوي ثلاثة اشبار. و نتیجه ذلك ان الكر = ۲۷ شبراً.

ثانيهما: ما كان كل من ابعاده الثلاثة يساوي ثلاثة اشبار و نصفاً و نتیجه ان الكر = $۴۲\frac{7}{8}$ شبراً.

۶- و اما در اندازه گیری آب کر بواسطه بیان حجم، اقوالی است و معروف از این اقوال دو قول است:

قول اول: آن آبی که هر کدام از ابعاد سه گانه آن (طول، عرض و ارتفاع) مساوی سه و جب باشد و نتیجه آن این می شود که کر مساوی ۲۷ و جب است.

قول دوم: آن آبی که هر کدام از ابعاد سه گانه آن (طول، عرض و ارتفاع) مساوی سه و نیم و جب باشد و نتیجه آن این می شود که کر مساوی $۴۲\frac{7}{8}$ و جب می شود.

Score: ۲۸: ۵۰

چکیده

۱. آب مطلق به دو قسم آب کر و قایل تقسیم می شود.
۲. آب کر به مجرد برخورد با نجاست متنجس نمی شود مگر آنکه رنگ یا بو یا مزه نجاست را به خود بگیرد.
۳. آب قلیلی که ریشه دار است در حکم آب کر می باشد.
۴. آب قلیلی به مجرد برخورد با نجاست متنجس می شود مگر آنکه با فشار به نجاست برخورد نماید.
۵. در مورد مقدار - حج می - آب کر دو قول معروف وجود دارد که قول اول حجم آب کر را $42 \frac{7}{8}$ و جب می داند و قول دوم حجم آن را ۲۷ و جب بیان می دارد.